

Süleyman Sani Axundov

QORXULU NAĞILLAR

qanun neşriyyatı

Bütün ömrünü gənc nəslin maariflənməsinə həsr edən, yazıçı, pedaqoq, XX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının unudulmaz simalarından biri Süleyman Sani Axundovun “Qorxulu nağıllar” kitabına Azərbaycan oxucusunun kifayət qədər bələd olduğu “Qaraca qız” povesti və daha üç hekayəsi daxil olunub. Əsərlərində sinfi ayrı-seçkiliyə, nadanlığa, tamahkarlığa və digər insani keyfiyyətlərə münasibət bildirməyə çalışan müəllif, bədii sözün köməyi ilə müəyyən bəşəri ideyaları qabartmağa çalışıb.

Onun “Qaraca qız” povesti XX əsrin ən uğurlu uşaq ədəbiyyatı nümunələrindən biri kimi dəyərləndirilir. Povestin motivləri əsasında eyniadlı bədii film çəkilib.

Süleyman Sani Axundov QORXULU NAĞILLAR

Bakı, Qanun Nəşriyyatı, 2024, 112 səh.

Janr: uşaq ədəbiyyatı

Yaş qrupu: 10+

Ölçü: 145x215 mm

Cild: yumşaq

Çapa imzalandı: 21.10.2024

Naşir: Şahbaz Xuduoğlu

Korrektor: Sona Əli

Texniki redaktor: Aygül Yelmarlı

Rəssamlar: R.Babayev, N.Əlirzayeva

Mətn dizaynı: Rahilə Şamilqızı

Qapaq dizaynı: Rafael Qasım

Qanun Nəşriyyatı

İstanbul Copyright Awards-ın qalibi

Bakı, AZ 1102, Tbilisi pr., 76

Tel: (+994 12) 431-16-62; 431-38-18

Mobil: (+994 55) 212-42-37

e-mail: info@qanun.az

www.qanun.az

[www.fb.com/Qanunpublishing](https://www.facebook.com/Qanunpublishing)

www.instagram.com/Qanunpublishing

ISBN 978-9952-36-396-8

© Qanun Nəşriyyatı, 2017; 2024

© Uşaqgəncnəşr, 1958

QARACA QIZ

Qafqaz şəhərlərinin birində Usta Zeynal adlı bir sərrac öz arvadı Şərəfnisə ilə yaşayırdı. Bunlar İran əhli idilər, öz vilayətlərində məişətləri məşəqqət ilə keçdiyinə görə vətənlərini buraxıb buraya gəlmişdilər. Usta Zeynal sərraclıq etməklə külfətini bir tövr dolandırırdı.

Usta Zeynalın övladdan yalnız altı yaşında Tutu adlı bircə qızı vardı. Tutu çox qara və çirkin idi. Anası ona körpə vaxtından “Qaraca qız” deyib əzizlədiyinə görə əsl adı unudulub, hər kəs onu bu adla çağırırdı. Qaraca qız çox nadinc idi və özü qız uşağı ikən qızlarla oynamağı sevməzdi; həmişə oğlan uşaqları ilə oynayırdı. Uşaqlar Qaraca qızdan qorxardılar, çünki o, çox cürətli idi və yumruğunun da qabağında heç kəs dura bilməzdi. Qaraca qız həmişə zəifin tərəfini tutardı. Hər zaman anası onun nadincliyindən qonşulara şikayət edib deyərdi:

– Qaraca qızı su batırmaz, od yandırmaz.

Bununla belə Qaraca qız çox rəhmdil və səxavətli qız idi. Hər nə əlinə düşsə idi, yoldaşları ilə bölüşərdi.

Usta Zeynal yaşadığı şəhərdə tez-tez zəlzələ olardı.

Bir qış həmin şəhərdə böyük zəlzələ olub çox ev uçurtdu. Zəlzələ gecəyarısı, xalq şirin yuxuda ikən ittifaq düşdüyünə görə çox adam çökmüş evlərin altında qalıb tələf oldu. Səhər açıldıqda ətrafdan xalq tökülüb şəhərə köməyə gəldi. Adamlar dəstə-dəstə olub əllərində kürək, bel, külüng ucuqları qazımağa başladılar. Ata oğulu, oğul ananı, qardaş bacını səsləyə-səsləyə daş-torpağı ayırırdılar. Bir dəstə də Usta Zeynalın evini qazıyırdı. Əvvəlcə Şərəfnisanın, bunun dalınca Usta Zeynalın meyiti çıxdı. Bir az da qazıyandan sonra bir dəşik açıldı. Buradan çılpaq bir balaca qız çıxdı. Bu qız həmin Qaraca qız idi.

O, ata-anasının meyitlərini görüb ağlamağa başladı. Hər kəs öz qohum-əqrəbasını aramağa məşğul olub, Qaraca qızın qeydinə qalan yox idi.

Zəlzələdən iki gün qabaq, bir dəstə qaraçı bu şəhərin kənarında çadır qurub düşmüşdü. O dəstədən bir qaraçı arvadının Qaraca qıza yazdığı gəlib çadırlarına apardı və orada ona yemək və paltar verib, ocağın qırağında oturtdu. Qaraçılar Qaraca qızın yetim qalmağını və onun heç bir kəsi olmayıb qərib olduğunu bilib, öz yanlarında saxlamağa məcbur qaldılar.

Qaraca qızı qızlığa götürən qaraçı arvadı Yasəmən iyirmi yaşında, gözəl, yumşaq təbiətli, şad ürəkli bir qadın idi. Xasiyyətinin yaxşılığına görə Yasəmənə hamı sevərdi; amma onun əri Yusifi heç kəs sevməzdə, çünki o, çox bədxasiyyət, tündməcaz, zalım bir şəxs idi. Yasəmən qaval çalıb oxumaq və oynamaq ilə pul qazanıb dəstəyə çox mənfəət verərdi. Onun əri Yusif də qapı-qapı gəzib ayı oynadardı.

Yasəmən Qaraca qızı çadıra gətirən zaman Yusif orada yox idi, çünki dəstənin bir hissəsi onunla bərabər səhər tezdən bu-

radan çıxıb yola düşmüşdü. Yerdə qalanı da getməyə yığışır-
dı. Yasəmən ərindən çox qorxurdu, çünki bilmirdi ki, o, Qaraca
qızı qəbul edəcək, ya yox. Bunun üçün Yasəmən iztirabda idi.

Qaraçı dəstəsinin yerdə qalanı da yola düşdü. Yasəmən
iztirabı bihudə deyilmiş, çünki geridə qalmış dəstə gəlib yol-
daşlarına çatdıqda Yusif bu işdən xəbər tutub çox acıqlandı
və bir kəndə çatan kimi Qaraca qızı orada qoyub gedəcəyini
söylədi. Yasəmən ərinə yalvardı ki, belə iş etməsin, lakin Yu-
sif onu dinləmək belə istəmədi... Qaraca qız isə ürəyində bu
işə şad idi, o, Yusifdən qorxurdu və qorxmağa da haqlı idi;
Yusifin heybətli sifəti, hələ qara və pırtlaq gözləri nəinki uşa-
ğı, hətta böyük adamı da qorxuya salırdı. Yasəmən ərinin ta-
mahkarlığını bilirdi, ona görə Qaraca qızın gələcəkdə onlara
böyük mənfəət verəcəyini söylədi.

– Yusif, bilirsənmi mən nə fikirdəyəm? Mən Qaraca qıza
mahnı oxumaq, özüm kimi oynamaq öyrədəcəyəm və üst-
başını bəzəyib kəndlərdə, şəhərlərdə oynadacağam, sən
üçün pul yığacağam.

Bu fikri Yusif bəyənib, Qaraca qızın dəstədə qalmasına razı
oldu.

* * *

Qaraçıların məişətini Qaraca qız çox bəyəniirdi və bu gün
burada, səhər bir təzə yerdə, çay qırağında, meşə kənarında
mənzil edib çadır qurmaq, nağıl söyləmək – bunların hamısı
Qaraca qıza çox xoş gəlirdi. Əvvəl vaxtlar Qaraca qız Yusifin
ayısından qorxurdu. Amma sonralar öyrəşib onunla çox dost
olmuşdu. Ayı da onunla oynamağı sevirdi.

Yasəmən Qaraca qızı ərinə söz verdiyi kimi yaxşı geyindi-
rib, oxumaq və oynamaq öyrətmişdi. Tamaşaçıları Qaraca qı-
zın gözəl səsinə və oynamasına təəccüb edib heyrətdə qalırdı-
lar. Qaraca qız balaca qavalını açıb tamaşaçılara tərəf tutanda,

dərhal onun içi pul ilə dolurdu. Bu isə Yasəməni artıq şad edirdi. Yusif bu barədə arvadından və Qaraca qızdan razı idisə də, yenə xasiyyətinin pisliliyindən hər ikisini çox incidərdi.

Qaraca qızın təbiətində inadçılıq vardı. Bu xasiyyətinə görə Yusifdən nə qədər kötək yeyirdisə də, yenə tərsliliyindən əl götürməzdi. Qaraca qız, ancaq Yasəmənin sözündən çıxmazdı, çünki Yasəmən onunla mehriban dolanırdı. Yusif Qaraca qızın tərsliliyinə təəccüb edib arvadına deyərdi:

– Bu zorbalıqda ayı mənim qamçımın qorxusundan hər cür oyun çıxarır, amma bu balacalıqda qızın əlində aciz qalmışam.

Yasəmən ona belə cavab verərdi:

– Bunun səbəbi odur ki, ayı heyvandır, bu isə insandır. Heyvanla edilən rəftar insanla edilməz. Heyvana yoğun çubuq lazımsa, insana mehriban rəftar, mülayim söz lazımdır.

Yusif arvadının bu doğru sözünə inanmayıb deyərdi:

– Yox, bu səbəb deyildir, sən olmasan, mən onu iki günün ərzində mum kimi edərəm.

Ərlə arvadın arasında olan belə söhbətin nəticəsi o olardı ki, Yusif Qaraca qızı daha da artıq kötəklərdi. Qaraca qız bu zülmədən xilas olmaq üçün neçə dəfə qaçmaq fikrinə düşmüşsə də, lakin qaçmağa heç vəhclə imkan tapa bilməmişdi.

* * *

İki ildən artıq idi ki, Qaraca qız qaraçı dəstəsində yaşayıb, mahnı oxumağı və oynamağı ilə ətrafda məşhur olmuşdu. Yusif Qaraca qızı çox incidəndə Yasəmən onu qorxudub deyərdi:

– Bu zavallı qıza nə çox əziyyət verirsən. Axır təngə gəlib qaçar və sənənin də əlin belə böyük mənfəətdən çıxar.

Bu sözlər həmişə Yusifə təsir edib, Qaraca qızı döyməkdən bir müddət çəkinərdi.

Yayın orta ayı idi. Günün istisindən insanlar, heyvanlar və quşlar kölgə yer və sərin su arayırdı. Qaraçı dəstəsi bir dağ üzərindən axan çayın kənarında çadırlarını qurub mənzil etmişdi.

Günorta vaxtı idi. Qaraçılar hərəsi bir işə məşğul idi. Yusif ayısını götürüb yaxın kəndə getmişdi. Yasəmən çayın qırağında su qızdırıb paltar yuyurdu. Qaraca qız da çayda çimirdi. Çay dağ döşündən gəldiyinə görə xeyli iti və xarıldaya-xarıldaya axırdı; amma suyu az olduğundan Qaraca qız üçün qorxusu yox idi.

Yasəmən paltarı yuyub kolların üstünə qurumaq üçün sərmışdi. Özü də başını yumaq fikri ilə qara, uzun saçlarını hörükdən açıb döşünə tökdü. Yasəmən Qaraca qızı səslədi ki, gəlib onun başına su töksün. Qaraca qız iki arşın ucalıqdan tökülən şlalənin altında durub çimdiyinə görə Yasəməninin səsinə eşitmədi. Bir azdan sonra Yasəmən yenə Qaraca qızı çağırırdı. Bu dəfə də cavab almadı. Yasəmən saçlarını döşündən yığıb belinə atdı. Bu halda qulağına çay tərəfindən sel gurultusu gəldi. Bunu eşitcək Yasəmən dik atılıb çaya tərəf yüyürdü. O vaxt Qaraca qız şlalənin altında idi. Yasəmən çayın yuxarisından daşları və kolları yumalaya-yumalaya, gurultu və nəriltili ilə gələn seli görüb var gücü ilə qışqırırdı:

– Qızım, tez ol qaç, sel gəlir.

Qaraca qız Yasəməninin səsinə eşidib, şlalənin altından çıxdı, ancaq bir neçə addım atmamışdı ki, sel onun üstünü cəllad kimi aldı. Yasəmən işi belə gördükdə alıcı quş kimi özünü çaya atdı. Yasəmən özünü Qaraca qıza yetirincə sel qızı götürdü və bir neçə saniyə suda itirdi. Bir azdan sonra qızın başı görünürdü. Yasəmən özü də bir neçə dəfə suya batıb çıxandan sonra üzüb Qaraca qıza çatdı və saçlarından tutub çiyinə atdı. Hərçəndi Yasəmən çox üzücü idi. Amma bu iti axan, daşları

və böyük kolları yumalayan seldə üzmək mümkün deyildi. Qaraçılar Yasəmənın qışqırığını eşidib köməyə töküldülər. Sel getdikcə artırdı. Axırda sel bunları bir böyük daşa çırpdı. Qaraca qız Yasəmənın əlindən çıxıb daşın üstündə qaldı. Amma Yasəmənı sel götürüb üzüaşağı axıtdı. Qaraçılar çaya tökülüb hər ikisini sudan çıxartdılar. Onların ikisi də bihuş qalib yerə sərilmışdi, üzlərinin rəngi ölü rəngi kimi idi. Qaraçılar xeyli çalışdıqdan sonra hər ikisini huşa gətirdilər. Qaraca qızın bədəni daşlara dəyib bir neçə yerdən qaralmışdi, amma qorxusu yox idi. Zavallı Yasəmənə gəldikdə, başı bir neçə yerdən yaralanmışdi. Lakin rəhmdil arvad özünə gələn kimi yaralarını unudub, tez zəif səslə Qaraca qızı soruşdu. Qaraçılardan biri Qaraca qızı qucağına götürüb Yasəmənə göstərdi.

– Bax, Yasəmən, budur, Qaraca qız sağdır. Arxayın ol.

Yasəmən bir qədər ona baxdı, sonra yenə bihuş olub gözləri yumuldu. Qaraçılar Yasəmənın yaralarını bağlayıb, Qaraca qız ilə bir yerdə çadırlarına apardılar və hər ikisinə yer salıb rahat etdilər.

Axşamçağı Yusif gəlib evə çıxdı və yoldaşlarından bu xəbəri eşidib çox qəzəbləndi və dedi:

– Mən bilirdim ki, bu uçuqdan çıxmış qız axırda bizim başımıza bir bəla gətirəcəkdir.

Qaraçılar Yusifi sakit edib dedilər:

– Qorxma, heç bir şey olmaz. İndi onlara rahatlıq lazımdır, durun bayıra çıxmaq, səs-küy olmasın. Burada yalnız Yasəməninin dostu Hüsniyyə qalar, ona qulluq edər.

Qaraçıların hamısı Yusif ilə bərabər bayıra çıxdılar. Çadırda ancaq Hüsniyyə qaldı.

Qaraca qız tamam gecəni ufultu və zarılıtlı ilə keçirib sübhə yaxın yuxuya getdi. Amma Yasəmən qızdırma içində bir dəqiqə rahat olmadı. Vəfalı Hüsniyyə rəfiqəsinin yanını kəsdirib sübhə qədər gözlərini yummadı. Yasəməninin qızdırması getdikcə artırdı. Səhər açıldıqda hərərəti 40 dərəcəyə çatdı.

Yazıq Yasəmən qızdırmanın təsirindən tora düşmüş quş kimi yerində çapalayır. Onun gözləri həmişə yumulu idi.

Gecə yağış yağdığına görə səhərin havası çox saf və təmiz idi. Dünənki bəlanı törədən çaylağın suyu indi enib əvvəlki həddinə düşmüşdü. Onun həzin şırıltısı, quşların cəh-cəh və